

REPORTATGE SOBRE LA IMPLANTACIÓ DE L'HOMEOPATIA A MATARÓ

Pretenem analitzar algunes vicissituds mèdiques i sanitàries ocorregudes a Mataró en temps dels nostres besavis, en ocasió de la implantació en aquesta ciutat del sistema terapèutic conegut amb el nom d'homeopatia, ideat per l'alemany Hahnemann a la fi del segle XVIII, basat en el sistema hipocràtic de la similitud i en la potenciació o dinamització dels productes medicinals. Examinarem especialment amb interès i curiositat l'activitat dels metges i els remeis de l'antigor, que foren els que introduïren la novetat terapèutica a la ciutat en els temps dels avis del nostres besavis.

METGES I REMEIS DE L'ANTIGOR

L'homeopatia, ben aviat de conèixer-se l'invent de l'alemany, va posar-se de moda a Mataró, sobresortint en la qüestió alguns membres de la família Guañabens, que aconseguiren notorietat tant a Catalunya com a Mallorca.

Pensem que aquests precursors, en adoptar el nou sistema curatiu, van ser impel·lits a acceptar-lo i practicar-lo per la seva novetat i el signe de progrés que representava l'homeopatia i també a causa de l'interès a cercar remeis més decisius per a la curació dels malalts.

Quins remeis eren els que s'havien o es volien substituir? A finals del segle divuitè, és a dir, quasi en els mateixos dies d'idear-se el sistema homeopàtic, un metge a Mataró recomanaria al teixidor Pau Andreu, per guarir-se d'una ronquera i del mal de ventre, el següent: «Ab la sangria que me donaren ahir –escriu a un parent l'any 1782– he acabat de millorar-me; fasin Vm. així, i veurà com li passarà la ronquera». I l'any 1788 escriuria: «Fa 17 dies que me trobo indisposat, que em començà a venir-me ab dolors de ventre, però ab beneficis de purgues i sangries me trobo bo....»

Un altre remei que Pau Andreu explica que els metges van ordenar-li aplicar per curar l'amic Salvador Guarro, que patia un «humor de ventrell», va ser que se li «voltés lo quarto de ramas verdes»... Cal constatar que, malgrat tot, l'amic «passà a l'eternitat» tres dies després.¹ Tanmateix, doncs, podia pensar-se que l'homeopatia substituiria i evitaria la repetició de sagnies i purgues tan molestes com innecessàries?

ELS GUAÑABENS, PRECURSORS²

Els primers a Mataró que van interessar-se pel sistema terapèutic conegut amb el nom d'homeopatia, foren els membres de la família Guañabens que tot seguit estudiarem.

Manuel Bonaventura Guañabens i Clavell

(Mataró 1800-1865). Va ser el primer membre de la família a adoptar el referit sistema, potser considerant la seva novetat i pel gest de progrés i esperança que comportava la seva aplicació per a la curació dels malalts, utilitzant una medicina tan diferent de la de l'antigor; consistia en dosis infinitesimals de diferents drogues (que en dosis elevades produïen efectes semblants als símptomes de la malaltia que s'havia de curar).

La professió d'aquest familiar dels Guañabens era comerciant. Malgrat que Calvet i Corbella l'inclouen en el seu *Diccionari biogràfic de metges catalans*, sembla que no era pas metge; però, tanmateix, és veritat que va exercir la pràctica de la medicina ideada per l'alemany Hahnemann durant l'últim terç de la seva vida i que d'aquesta afició i conducta provindrien, en part, l'afecció i la col·laboració del seu fill Nicolau, que tant destacaria en la qüestió mèdica homeopàtica.

Nicolau Guañabens i Giralt

(Mataró 1826 - Palma de Mallorca 1889). Obtingué la titulació de metge cirurgià a la Universitat de Saragossa quan ja tenia 45 anys.³ Fou un personatge polifacètic i molt destacat en variades funcions, assumptes i matèries, com per exemple la música, que ara no ens correspon tractar, ja que volem solament referir-nos al Nicolau Guañabens homeòpata.

En un seu «Diario de Apuntes», on anotava els fets de cada dia, barrejats amb fórmules terapèutiques i històries clíniques, hi podem trobar l'ús de medicines extravagants per a curacions impossibles, com el remei per curar cataractes posant-se en els ulls gotes de baba de cargol, o l'ús d'oli de llangardaix per fer-ne una untura per al ventre i així curar les febres tifoides, o les arrels de tamarinde, que s'estimen bones per a la hidropesia... Tanmateix això, com l'interès de Guañabens primerament per la frenologia i, també, els seus coneixements respecte al magnetisme, el somnambulisme, la nigromància... ja demostren la seva inquietud per cercar nous camins de curació, alternatius als insuficients empleats a aquella època. Cal considerar a més que veuria, aplaudiria i adoptaria les fórmules de l'homeopatia aplicades aleshores pel seu pare als malalts.

Aquest personatge mataroní, tan singular i polifacètic, després d'haver aconseguit el títol de metge, va captar una important clientela, assolint nombroses cures. Encara potser aconseguí més èxits durant una seva estança a la ciutat de Mallorca, on va anar l'any 1874 i on va escriure diverses obres de caire mèdic,

com un fulletó de propaganda amb el títol *Què és la homeopatia?*, o un breu manual en forma d'indicador alfabètic dels principals remeis homeopàtics i diversos articles de controvèrsia publicats als diaris de Palma. Quan va retornar a Mataró, continuà atenent la nombrosa clientela fins que va morir, després de retornar a Mallorca, el 8 de gener de 1889.

Aquest Guañabens tingué tanta notorietat a Catalunya que, abans de tres mesos després de la seva mort, seria recordat positivament en el periòdic *El Progreso* del dia 30 de març de 1889 (que reproduïa un article aparegut al *Consultor homeopàtic de Barcelona*) incidint especialment i lloant la seva tasca en la difusió de l'homeopatia a Catalunya i a Palma de Mallorca.

Tingué sis fills; un d'ells, el cinquè, anomenat Manuel, seria el seu continuador en l'exercici a Mataró del sistema homeopàtic.

ELS GUAÑABENS, CONTINUADORS

Separadament dels Guañabens fins ara estudiats, introductors de l'homeopatia a Mataró, tractarem dos membres més d'aquesta família (un fill i un nét del biografat anteriorment); aquests, ja no els podem considerar metges de l'antigor, sinó d'uns temps propers als nostres, quan la medecina i els remeis que s'ensenyarien a les universitats i els mitjans per a l'exercici de la professió serien i són molt millors que els dels segles dels seus avis.

Ens referim a **Manuel Guañabens Vinardell** (Mataró 1853-1921) i a **Manuel Guañabens Bonamusa** (Mataró 1892-1964).

El primer va obtenir la llicenciatura l'any 1874, essent molt jove; després de participar en l'anomenada Tercera Guerra Carlina com a metge militar, va passar a Mataró per continuar l'especialitat mèdica coneguda amb el nom d'homeopatia, igual que els seus avantpassats. Políticament, era addicte a Unió Republicana, de la qual arribaria a ser president del Comitè Local. Essent regidor de l'Ajuntament mataroní, va dedicar-se preferentment a obres de sanejament i del clavegueram i al progrés sanitari de la ciutat, ja que va crear el dispensari mèdic municipal. Va publicar en el setmanari local *El Demòcrata* distints articles amb la denominació genèrica de «Crònica Científica»; entre d'altres, els intitolats «Baños de mar» (1896) i «La peste bubónica» (1897).

El segon, fill de Manuel Guañabens Vinardell, va formar part del grup La Alianza Mataronense i, pel juliol de l'any 1950, va sol·licitar i obtenir ser metge de la Seguretat Social, exercint de metge de família fins a l'any 1962, quan li va correspondre la jubilació.

Independentment d'adaptar-se o acomodar-se a la medecina oficial, que havia d'exercir a La Alianza i a la Seguretat Social, la seva vocació –i això és el que ara volem subratllar– era l'homeopàtica, i s'hi atenia sempre que li era possible.

EPÍLEG: MÀXIMES O AFORISMES DE MALGÀ (clàssic, homeòpata i naturista)

Amb el títol d'*Intimidades de un médico*, el doctor Lluís Viladevall i Matheu (Mataró 10-4-1881 / 18-5-1966), va decidir-se a escriure unes memòries quan ja tenia 80 anys, fins ara inèdites, que ofereixen un retrat etnogràfic i constitueixen un testimoni singular d'una època que ara ens semblarà ben llunyana. És una obra de caràcter autobiogràfic, que exposa narracions i meditacions sobre els temes més diversos, abastant aspectes molt concrets en l'àmbit de la medicina. Un d'aquests, ens serà molt útil per acabar d'aprofundir en els èxits i la decadència de l'homeopatia a Mataró a través de la història, per referir-se al metge mataroní Antoni Malgà, besavi de Viladevall.

«El meu besavi Antoni Malgà, pare de la meua àvia Carolina –explica Viladevall–, era metge a aquella època rutinària, quan el bon criteri i el sentit comú era tan escàs. Va acabar la carrera curull d'excel·lents qualificacions escolars i d'entusiasme; però, en començar la pràctica, va veure aviat que la majoria de coses que li havien ensenyat i ell havia après eren una ciència equivocada i que les sagnies, sistemàticament repetides, resultaven una calamitat que, enlloc de guarir els malalts, moltes vegades els perjudicaven. Conseqüentment, molt prompte va aparcar aquell sistema sanguinari, antic des de segles, i va acceptar el sistema terapèutic que llavors s'havia descobert i tenia el nom d'homeopatia: va eliminar de cop la falsa ciència adquirida i va dedicar-se a l'homeopatia, que llavors començava a prosperar. Almenys, pensava, aquest sistema no mata ni fa mal a ningú».

Tanmateix, més tard, Antoni Malgà, convençut que la natura, espontàniament, sap molt més que no pas la medicina estudiada per la humanitat, va inclinar-s'hi molt preferentment per curar els malalts.

Malgà va redactar una sèrie de preceptes i aforismes o màximes que, quasi tots, ens descobreixen o insinuen que tenia una gran confiança en la natura, enfront de l'escepticisme que experimentà per la resta. Se'n publiquen alguns, recopilats per Viladevall, en castellà, que evidencien aquest escepticisme i la confiança i l'amor per la Naturalesa d'aquell metge de l'antigor que, primer, va renunciar a les ensenyances universitàries de la seva època i, més tard, tampoc va acceptar del tot el sistema terapèutic adoptat quan van posar-se de moda les normes de l'alemany Hahnemann:

- «Malo es el mal que no se cura solo.
- «Los enfermos que han de curar, curan con médico, sin médico y a pesar del médico.
- «Es más de temer un mal pequeño que crece que no uno grande que decrece.
- «Nuestra naturaleza repugna las violencias terapéuticas.
- «Mucho cuidado con las probaturas que no sean bien comprobadas.
- «Un solo remedio puede ser fácil acertarlo; entre muchos remedios simultáneos es seguro que habrá alguno equivocado.
- «La Ciencia sin sentido común no vale gran cosa».

Com a colofó, cal constatar que encara a Mataró existeixen partidaris de l'homeopatia; malgrat que, si bé en els seus inicis tingué un important èxit, avui, regularment, a Espanya, aquest sistema terapèutic només és citat en les disciplines universitàries com a una curiositat d'interès històric. Però, tanmateix, l'homeopatia no ha desaparegut de Mataró, ja que es troba, juntament amb l'osteopatia i l'acupuntura, entre els serveis de la Unitat de Medicina Natural de la Fundació Salut Consorci Sanitari del Maresme, que recentment s'ha traspassat a la Fundació Hospital Sant Jaume i Santa Magdalena.⁴

Antoni Martí Coll

NOTES

- 1.- ANTONI MARTÍ COLL, *Cartes d'un mestre veler (1770-1794)*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1967), 133.
- 2.- Quasi tot el contingut a l'apartat dedicat als Guañabens està deduït de l'obra del doctor DÁMASO MONTES CID, *Patografías y Biografías Médicas. Mataró 1348-1983*, publicada per Gráficas Tria a Mataró l'any 1983.
- 3.- Respecte a la biografia de Nicolau Guañabens i Giralt, vegeu l'article «La música de Nicolau Guañabens i Giralt», *FULLS/15* del Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró, desembre 1982, p. 15), del qual és autor Nicolau Guañabens i Calvet.
- 4.- Vegeu *Capgròs*, dia 17 (Mataró, febrer 2012).